KES ON KALEWIPOEG?

Kaanepilt „Kalewipoeg“ on herra A. Weizenberg'ist walmistatud marmorikuju järele kunstniku lubaga tehtud ja tarwitatud.

Ec 24461

921.

KES ON KALEWIPOEG, SUUR-TÕLL'

JA NENDE KAASTEGELASED?

LISA.

LUULETUSED KALEWIPOJA 50. A. JUUBELI MÄLESTUSEKS.

□□□

KIRJUTANUD KEWADEL 1911. A.
WILLI ANDI.

Bernhard Linde 22/VI 1911.

ENSV
Riiklik Avalik
Raamatukogu

□□□

KIRJASTAJA H. LEOKE, WILJANDIS.

JÄRELTRÜKK KEELATUD.

KOIT.

Laulud nüüd lähewad kaunimal kõlal
Wägewail wooludel üle me maa;
Ilu ju edeneb õuede õlal,
Isamaa pind ärkab õitsema.
Mägede harjal on kumamas koit, —
Taewasse tõusku me lootuse loit!

□

Kui luulepärga lähed põimima,
Su ülem aade olgu isamaa.

□□□

J. & A. Paalmanni trükk, Tallinnas.
1911. a.

1. SOOW.

Elu ning õnne ja rahu ning rõõmu ja jäädawat terwist
Soowitab Sulle mu rind, isaisade maa.
Kosu ning kaunisti kaswa ja walmista walguwat wilja
Nurmede nõlwadel siin, waimude wäljadel sääl!
Paista, oh päike, ja kumagu kuu ning tärgaku tähed
Eesti elusse weel mõnusal, mõjuwal wäel!
Katab ka koledus kollina kaasiku kaunimat kaja,
Kewade õhuga kord ärgaku lõbusam laul!
Pilwede piirile tõusku ta kõla ka piksete pilgul!
Põuede põhja ta hüüd tungigu tugewal wäel! —
Isamaa sirguwad pojad, me lootuse kandjad ning kaitsjad,
Woorus ning wahwuse waim walwaku rindades Teil!
Kroonigu wirkus ning wiisakad kombed me õrnemat sugu:
Helkigu piigade pärg hellalt kui Eedeni kuld! —
Rajagem ühendud jõuul me wabadusele templit!
Karskus ning kainuse waim wõtku me majades maad!
Harigem hoolsasti põldu, et umbrohud wõimust ei wõtaks!
Külwakem wilja, mis ka külwi ning lõikuse wäärt!
Wiigem siis paremad wihud me isamaa altari pääle!
Ohwri leegiga säält tõusku me mõte ning meel! —
Kogugem muistena kulda nii kaua, kui päike weel paistab!
Tulewad tumedad ööd, siis on meil hinguse aeg. —
Edasi, wennad ning õrnemad õed, kõik õiguse teedel:
Wägewa Kotka tiib kaitseb me rahwast ning maad!

□□□

2. WIRU KANNEL.

Kui lõppeb wiimse mehe wiimne päewatöö,
Siis rändab wiimne laulik läbi wiimse öö.

Tead Sa, kuhu wiimsel õhtul
Wiru kannel jäeb,
Kui ta kandja ilma elust
Isamaale läeb?

Kaunis kambris, põue põhjas,
Waimustatud waik,
Sääl on kandle kõige kaunim,
Parem peidupaik.

Nagu mets, mis koidu käigil
Ärkab kohinal,
Woolab weri wägewasti
Kandle keelte all.

Kannel kõlab waimu wäes;
Taara taewasse
Tõuseb, tungib laulu hääle
Siiwa sõudmine.

Laulu laene lendab, lehwib
Üle marjamaa,
Kannab wälja kutsekirja
Hella käega.

Hüüab Wiru neiud, peiud
Muru metsale,
Suweaeda pööripäewa
Suure pidule.

Mäe harjal, jõe kaldal,
Haldja puude all
Ilmub, mis meil waikselt walwas
Waimu wärawal.

Waba woorus, rõõm ning rahu
Päewa lühendab;
Pidulisi igawesti
Üksmeel ühendab.

Murueide tütred seadwad
Eha kumaga
Hämariku piiga päha
Pärjad punama.

Wanemuine waimurikas
Paneb puule ka
Laulu lambi eluküünlaks
Põue põlema.

Kangelaste Kalewite
Kallim kullahääl
Elab, õitseb, õhkab üksi
Põue kande pääl. —

Widewiku wiimsel wilgul
Läheb lahkuja

Rahunurme radadele
Kannelt katsuma.

Laulik astub suweaiast
Wiimse häälega
Wanaisa wainutele
Mäel mängima.

Lahkub Wiru wanem laulik,
Tema kannel jäeb,
Kuni helkjas elupäike
Sul-gi looja läeb.

Aja jooksul, wiimse põlwe
Rahwa rinnaga
Jäeb kord wana kullakandle
Keel ka waikima.

□□□

3. MÄLESTUSE LEHEKE LAULUISA KALMULE.*)

Üksinda Sa laulsid Eesti õues;
Kannel kõlas waikselt waarikus:
Uinund elu ärkas igas põues;
Ilu lehwima lõi saarikus.
Kewadet, mis tõiwad soojad tuuled,
Kuulutasid ette Sinu huuled.

Linda, kes ju suikus surma süles
Iru-mäel, kaetud wiluga,
Ärkas, tõusis wärskel wäel üles,
Sammus õue õrna iluga;
Wälja tulid kangelaste kaimud,
Wana aja wabad, wahwad waimud.

Riiu-rahnud, takistawad tõkked,
Tülitawad küll me käiki teel;
Aga koidukuma kuldsed lõkked
Käiwad rahupalmina me eel,
Walgustawad waba Eesti pinda,
Waimustawad wahwa Eesti rinda.

---

*) Dr. Friedrich Reinhold Kreutzwald, sünd. 14. dets. 1803, surn. 13. aug. 1882. a.

Endla piiga, laena oma loorid
Täna meie waimusilmale!
Mis nad awaldawad, seda, koorid,
Kuulutage waljult ilmale!
Ehtigu, kui istume siin lauda,
Tänupärg me lauluisa hauda!

□□□

4. MAAPIND, MIS MEID KANNAB.

Meie maakera on palju muudetusi läbi elanud, enne kui ta tule ning tuule, wee ning walguse abil aastatuhandete wältusel sèks sai, mis ta praegu on.

Maapind, mille pääl meie talud ning külad, meie alewid ning linnad asuwad, oli muiste merepõhi. Kus uuemal ajal aasad haljendawad ja hallikad aurawad; kus õued õitsewad, wäljad wilja walmistawad wõi metsad mühawad: sääl laenetas wanasti laialine weelagedik. Ta kandis oma tugewal turjal jäämägesid ja nendega ühes määramata hulga raudkiwi rahnusid, mis pakane omal ajal Põhjamaa mägede põuest wälja kangutanud ja laiali laotanud, ikka kaugemale lõunapoole kuni Kajuwah, Kiiama, Kiiowa ehk praeguse Kiiewi linnani.*)

Meri on küll juba ammugi meie kodumaalt kadunud, aga kaljurahnud, need Kalewipoja räpsu- ehk lutsukiwid, mis meie põldusid, heinaning karjamaid kohati rohkel arwul katawad, on siia järele jäänud tunnistuseks, et mere laened kord üle meie kodumaa on läinud.

Sarnast kiwide rändamist wõime ka uuemal ajal isegi Peipsi rannas tähele panna. Järwes

*) Wõrdle: K i i o m a a, Põlwa kihelkonnas.

külmab kiwi jäässe; kewadene suurwesi tõstab jääkaane ja temaga ühes kiwi üles; tuul ajab mõlemad üle kalda; kui wesi langeb, jääb kiwi kuiwale maale.

Nii ilmus Peipsi ääres mõne aastakümne eest ühel tormilisel hommikul poolteist sülda kõrge raudkiwi Tiiriku talu õue, kus ta praegu weel seisab. — Uulus, Pärnumaal, katsiwad kord kewadesed marud ühe mereäärse heinamaa jääläademetega. Kui jää kadus, oli enam kui tuhat sammu lai luht kiwistikuks muutunud. — Mereäärsed elanikud nimetawad kohati päewa ning tundigi, millal jääpangad mõne raudkiwimüraka nende ligikonda on toonud. —

Põhjapoolne Soome- ehk Turjamaa rand tõuseb iga aastaga umbes weerand tolli wõrra. Silmapilkudest saawad aastatuhanded, weetilgakestest tekkiwad maailmamered ja liiwaterakestest — määramata mäed. Nimetatud weerand tollikene kaswis aastatuhandete jooksul kõrgustikkudeks ja kaljuseinteks, tõkkeks, millest mõllaw ning mässaw meri enam üle tungida, ega omale teed läbi murda ei suutnud.

Rändawad jääpangad pidiwad omale uue tee looma. Nad tungisiwad maakaelast, mis Europat Amerikaga ühendas läbi ja ujusiwad läänepoole, kus nad Gröönlandi ehk Haljasmaa õitsewad õued walge lumewaibaga jäädawalt kinni katsiwad ja tornikõrgete jääläademete alla maha matsiwad, kuna meie maal elu ning ilu

looduses ärkas ning tärkas, haljendama ning õitsema lõi.

Harilikult ulatab rändawate jäämägede kõrgus kuni 2500 jalani ehk umbes 300 jalga üle weepinna. Põhjameres on aga ka kuni 7000 jalani kõrgeid ujuwaid jäämägesid tähele pandud, milledest üksi seitsmes wõi kaheksas osa s. o. 840 jalga üle weepinna tõusis, kuna meresügawus suurema jao waatleja silma eest ära peitis. Mõnel liikuwal jääwäljal on mitu ruutwersta pinda. Kole suur jõud on sihukesel hiiglakogul, kui ta marutuule mõjul edasi liigub.

Põhja-Amerika ligidal, umbes 50. laiusekraadi all, nähti kord (24. mail 1882. a., uue kalendri järele) ühe aurulaewa päält 24 tunni wältusel 351 ujuwat jäämäge.

Ikka jälle katsuwad mõned nendest kardetud wõõrastest Põhjalast ka meie merde tungida, kuid — mis ju iseenesestgi mõista on — mitte enam põhja waid lääne poolt.

5000 aasta eest ei seisnud Läänemeri Walge merega enam ligemas ühenduses. Keskmeri, millest juba wäga warakult kõrgemad kohad saarena wälja waatasiwad, oli kadunud, lugemata hulga järwesid ning jõgesid, põhjata soosid ning otsata rabasid järele jättes.

Liiwimaa keskhommikupoolsel rajal laotas ennast kord weepind laiali, palju suurem kui praegune Peipsi järw, kuni ta omale mäeseljast Selburi juures tee läbi kaewas ja suurelt jaolt

Riia lahte woolas, praegust Lubani järwe ($1^1/_2$ ruutpenikoormat suur) järele jättes.

Ka meie muinasaegne Emujärw pidi takistawast mäeseinast nimelt Tartu linna all läbi murdma, enne kui tal korda läks, oma teekonda Peipsi poole ette wõtta. Tema weepind kahanes sellega suurepäraliselt; järele jäi praegune Wõrtsehk Wirtsjärw.

Umbes kolmesaja aastaga on wiimasel ajal Peipsi järw 30 ja Wõrtsjärw 13 ruutwersta oma weepinnast kaotanud.

Minu isamajast, Sangaste-Laatre kihelkonnas, werst maad eemal mustetas umbjärweke, kolm wakamaad pikk, kaks wakamaad lai ja kaunis sügaw, mida linaleoks tarwitati. Mustjärw oli tema nimi. Nooremas eas käisin ma sääl pardijahil. Nüüd niidetakse juba mõni aeg järwe pääl heina; ta on täiesti kinni kaswanud.

Sangaste Laatres ehitati laialise soo üle raudtee tammi, mida sügawad kraawid piirasiwad. Juba oli mitutuhat koormat kruusa kokku weetud. Ühel ilusal hommikul, kui tamm juba walmis hakkas saama ja kruusawedajad jälle oma koormatega ilmusiwad, oli nende imestus suur, sest kõik nende töö ning waew oli sõna tõsises mõttes wette langenud. Keegi ei wõinud aimata, et soo kamara all, mille pääl suured puud kaswasiwad, järw pidi peidus olema. Tammi pääl seisnud mitu jalga wett. (Teatanud F. Ahrens).

Muiste katsiwad põlised metsad suurelt jaolt meie kodumaad. Weel 1800. a. ümber, jutustas minu isa, seisnud tema sündimise kohas, Nõo kihelkonnas, laialised lehtmetsad. Maapind metsa all olnud ka süda suweajal kohati nii pehme, et ta karilooma ei kannud. Kui ma aastat wiiskümmend hiljemalt neid kohtasid waatamas käisin, leidsin ma säält palju põldusid ja nende äärest rohkesti pähklepuu põõsaid. Laialised laaned olid kadunud ja nendega ühes õhu ning maapinna niiskus.

Paide maakonna rohkearwulistest järwedest ei ole suuremat midagi järele jäänud kui üksi nimi Järwamaa. Nähtawasti hoolitseb loodus selle eest, et maapind inimestele elamiseks kitsaks ei jääks.

See on, lühidalt kokkuwõttes, meie maapinna ajalugu. Heidame nüüd pilgud waimuelu pääle, nagu ta muinasajal meie kodumaal nimelt lugulaulus Kalewipoeg nähtawale tuleb.

□□□

5. KALEWITE KANDLELUGU.

Terasest on ta taotud,
Rootsi rauast raiutud,
Walgest wasest walatud,
Hõbeõilmetest õmmeldud,
Kungla kullast koetud;
Teda tunneb terwe Soome sugu:
See on Kalewite kandlelugu.

□□□

6. KALEWIPOEG.

SISSEJUHATUSEKS.

N ä h t u s e l u s t. Koerakutsikas on kanapoja ära murdnud. Pisikene poisikene toob warsti oma wibupüssi ja hakkab, nagu tubli kütt kunagi, kanapoega laskma. Niipea kui tema õekene seda silmab, wõtab see surnud kanapojakese oma kaissu, kallistab teda ja hüüab haleda häälega: „Kussu, kussu! kussu, kussu!“

Teguwiis on lastekohta loomulik, ühtlasi ka luulelik.

T e i n e n ä h t u s. Jüts ratsutab oma toreda täku seljas üle künnispaku, komistab, kukkub kiwipõrandale ja kaotab ühe hamba. Jüts karjuma ja nutma. Hädakisa lõpul wõtab ta pika piitsa pihku ja hakkab oma walu ning wiha waigistamiseks künnispakku kangesti karistama. Mahapudenenud hamba wiskab ta wiimati ahju kerisele sõnadega: „Ritsik, wõta luuhammas, anna mulle raudhammas!“

K o l m a s n ä h t u s. Kewadel 480 a. enne Kr. seisab Persia suurkuningas Xerxes, kelle hobused jõed tühjaks jõiwad, kus nad oma janu kustutasiwad, oma sõjawägede s. o. 1.700.000 mehe eesotsas Hellespontose ehk merekaela ääres, mis Aasiat Europast lahutab, täis wiha

selle üle, et meri on julenud, tema s. o. tolleaegse kõige wägewama maailma-walitseja sildasid ära purustada. Mere laenete ja oma ärewuse taltsutamiseks laseb suurkuningas raskeid ahelaid wette heita.

Sääl kui siin on teguwiis küll lapsik, aga siisgi luulelik.

Lapsed ja kõik maailma rahwad oma lapsepõlwes waatawad harilikult teiste silmadega looduse pääle, kui meie praegune selginud ning kainem aeg seda teeb.

Nägi muinasinimene oma kuju weest talle wastu naeratawat, wõi wastu nutwat, siis luuletas tema waim selle kujule, mis nähtawasti tema elust ning olust, tema rõõmust wõi kurwastusest osa wõttis, terwe allweeilma juurde, sagedasti palju ilusama kui kõik, mis tema ihulik silm ialgi oli näinud. Kui asja seisukord seda nõudis, maalis waatleja waim ka tumedate wärwidega.

Rahwarändamistel, mis juba aastatuhandete eest algasiwad, tõrjuti eesolejad soodesse ning rabadesse wõi kõrgete mägede turjale, kus nad haledasti otsa saiwad. Muinasusk laseb neid aga madalmaa wõi mägede põues rõõmupäewi näha ja külluses ning suures rikkuses lõbusasti edasi elada.

Muinasrahwas seisis loodusega ligemas ühenduses: inimesed, loomad ning puud oliwad kõik nagu ühe perekonna liikmed; kõigel, mis elab, kaswab ehk liigub, pidi oma hing ning waim

olema. Lepad oliwad lõbusad leelutajad, kased kaunimad kaasitajad. Metsapuudele kaebas leinaja oma kurwastust. Põrnik lepatriinu (*Coccinella septempunctata L.*) ehk käukirjat, piimalehm, nagu teda weel nimetatakse, pidi tumedat loori, mis tulewiku pääl lasus, wähe kergitama ja hädakorral abi otsides wälja lendama. Linnud ning loomad oliwad sõnumetoojad ning nõuuandjad. Weel meiegi päewil saadetakse wõõrsilt, kui teist käskjalga käepärast ei ole, linnuteel tuule ning pilwedega tuhat terwist kallile kodumaale.

Kuulis mõtlew muinasinimene pilwedest müristamist, siis pidi pilwe pääl ka müristaja olema. Nii tekkis Taara*), Sanskriti keele järele „müristaja". Sedasama tähendawad ka Saksa *Donar* (l. Doonar), Jaapani *kaminari***), mis meie kõminat meelde tuletab, ja palju teisi. Kui kuskil wälku lõi, siis pidi sääl ka wälgulööja olema. See oli Kõu, Wana-Kelti sõnast *kou*, lööma jne.

Nii täitis ning elustas luuletaja wanal hallil ajal taewa ning maa ülemate ning alamate waimudega, milledele ta wiimati oma palge järele kindla kujugi andis ja sellega ajajooksul kunsti-

---

*) Weel meie päewil peawad liiriamaal asuwad keltlased meie Mardipäewaga peaaegu ühel ajal, nimelt 1. nowembril, uue kalendri järele, Taara auuks pidusid. — Ostjaki k. tähendab *târa* püssirohtu.

**) Pikne ehk piker on Jaapani k. *inabikari*.

tegewuse kõrgele järjele tõstis, nagu meie seda nimelt greeklaste juures näha wõime.

„KALEWIPOJA“ PÄÄTEGELASTEST.

Maa ning meri, aastaajad, koit ning hämarik jne. saiwad muiste waatleja waimusilma ees inimese kuju. Wiru kõrge kaljuwiir, nagu ta kord weewäljal nähtawale tuli, on isa K a l e w. Et põhjakotkas (tuul jääpankadega) teda Eestimaale toonud, on loomulik, sest suur osa meie kodumaa põllupinnast on põhjapoolt pärit. — Nimi Kalew tuletab Wana-Kelti sõna *kaletos*, kale, kõwa, kindel, meelde, millega ta nähtawasti ligemalt sugulane on

L i n d a, libe neitsi, läänepoolselt madalmaalt pärit, on wesi ehk lendaw laene, mis tarbekorral ennast ka libedaks jääks wõib muuta. Kuna tema luulelik kasuõde S a l m e ehk sula neitsi öö tiiwa all uduna tähtede poole ujub, ei taha Linda kuu ega päikese poole taewasse tõusta, ei jõena merele weereda, ega tuultega tralli lüüa; ka ei soowi ta Kungla kullamaale kalduda. Tema, keda põõsapiigad paisutanud ja murueit ise ehitanud, jääb järwena oma kallile Kalewile s. o. Eesti pinnale jäädawaks omanduseks ja saab sellega meie kodumaal elu sigitajaks, tulewate põlwede esiemaks. — Hingusele läinud Wana-Kelti keeles tähendab *lendu* wett, loiku, järwe; uuemas Kelti ehk Iiri keeles on

*lind, linn**), sama tähendusega, praegu weel tarwitusel.

Et Linda tedre munast tekkis, sellega tahab muinasluuletaja tõendada, et meie lugulaulu kaunim kuju mitte inimeste perekonnast pärit ei ole. — Lindal on Aasias, isegi Suure- ehk Waikse-okeani saartel suuremal arwul suguõdesid.**)

Kalewipoeg on wägi ning wõim looduses, nagu ta kewade ilmumisega maapinnal nähtawale tuleb; ta on wõim, mis aasad haljendama, pungad põõsastes ning puudes puhkema ja õued õitsema paneb. Kolm neidu, kes Kalewipoja abil altmaailmast wälja pääsewad, on elu ning ilu looduses. Et neid kolm on, tähendab kolme aasta aega, millal meie wäljad haljendawad, õitsewad ning wilja walmistawad. — Wõitleja walgusewallast wõtab üliwõimu mõõga kujul pimeduse riigi walitseja käest ära ja toob suure rikkuse (wilja idusid) walguse wäljadele.

Meie lugulaulu kangelane on küll päikese sünnitus, siisgi ka Kalewi (maa) ning Linda (wee) poeg, sest nendes pesitawad tema wägewuse juured.

---

*) Wõimalikuks tuleb arwata, et Eesti sõna linn esialgselt weeääres seiswat elukohta tähendas. Et järw ning jõgi elukohanimedeks saawad, ei ole üleüldselt mitte haruldane nähtus.

**) Waata: Heinr. Schurtz. Urgeschichte der Kultur, lhk. 563.

Kalewipoja on Eesti rahwas oma palge järele loonud, ta on eestlaste waimulaps, sellepärast on meie wägimees teiselt Eesti rahwas ise, kes kui üks mees kewadel põldusid harib, suwel teesid läbi põliste metsade ajab, sügisel metsloomasid püüab ning aineid hoonete ehitamiseks kokku kogub ja tarbekorral kui üks mees wälja astub, oma kodukoldet wälimiste waenlaste wastu südikalt kaitsma. — Niisama on luulekuju Linda Eesti ema, nagu ta elab, oma talus talitab ning töötab.

Et Kalewipojal oma hobune oli, juhiks nagu Aasia poole: ka Persia muinaskangelasel Rustem'il oli oma hobune nimega Reksch (wälk)*). — Ühtlasi annab Kalewipoja hobuselugu sellest tunnistust, et eestlased juba warakult hobustekaswatajad oliwad.

Sulewipoeg, wist Wana-Kelti sõnast *sûlis*, mis päikest tähendab, on sulatawa päikese poeg ehk wägi ning wõim, mis päikesest, kui see oma käigi kõige kõrgemale astmele on jõudnud, wälja läheb. Ta on su(-le)-wi ise, mis oma sooja pilguga rohkearwulisi andeid, nagu nimelt mitmekesiseid marju maapinnale wälja meelitab. — Umbes saja aasta eest leitud meie kodumaa kuristikkudest, põliste metsade alt, kohati weel Jaani-päewa ümber jääd, nii et Sulewipojal

*) Waata: Firdùsi' (sünd. 940 a. surn. 1020 a.). „Kuningaraamat".

muiste siin ikka midagi sulatada ning ära koristada oli.

Alewipoeg on sügis ehk aastaaeg, mis jahikäigil ümberuitwaid inimesi ja suwe-saaki põldudelt talwekorterisse ehk alewitesse kokku kogub. — Hinna, mis Kalewipoeg (kewade) Põhjamaal käies, tema poolt omandatud mõõga (üliwõimu) eest tasuks lubas saata, maksab Alewipoeg (sügis) Soome sepale (Soomemaale) wälja.

Keskmise altmaailmast toodud neiukese tõmbab tuuslar Alutaguse soodest oma poole. Soodes hakkab aga elu kiratsema ja jääb kängu. Sellepärast toowad Sulewipoeg ning Alewipoeg õrnakese põllupinnale tagasi ja süütawad soo põlema.

Kewade on kuld, suwi hõbe, sügis wask. Hõbedase laewaga s. o. suwel sõidetakse wälja, maailma otsa otsima, jõutakse sädemete saarele (Islandi) jne.

Olewipoeg, hoonetarka, Rootsimaalt pärit, on hiljemalt kui tema eelnimetatud kaastegelased meie lugulaulus omale pesapaiga leidnud. Tema ülesanne on umbes, talwe, meie kuulsama sildade-ehitaja, osa etendada.

„KALEWIPOJA" SISUST.

Linda kannab kiwa Kalewi kalmule. Tema ramm on raugemas. Määratu suur kiwi, mida praegu weel Ülemiste järwe ääres, Laagna mäel, näha wõib, kukkub ta käest maha. Kiwi õlale

tagasi upitada, käib üle leinawa lese jõuu. Linda hakkab nutma.

Seletus. Suur-meri, mis jääläde metega ühes kiwa oma turjal kandis, on kadunud. Temast on mannermaale üksi Ülemiste järw järele jäänud. See on Linda silmapisarate loigukene.

Soome tuuslari, kes tulnud Lindat oma poole tõmbama, tabab wälk Irumäel. See on tuuslari Hirmumägi. Kui luusiw „tõmbaja" minestusest, millesse Uku teda uinutanud, ärkab, ei leia ta Lindat enam kuskilt. Linda seisab kiwisambana Irumäel, teiste sõnadega: kare põhjatuul on wee jääks muutnud.

Tuuslaril on jääpank paadiks; sellega kihutab ta põhjapoole tagasi. Kalewipoeg, kes teda karistama läheb, ei tarwita ühtegi sõiduriista maa, ega mere pääl. Pakataw pajuwitsake wiib teda ka üle kohisewa kose. Tuuslar wõtab sulgi (lumesädemeid) põuest, puhub neid kui mesilaste peret tulijale wastu palget ja saadab kõik oma wäed wälja wõitlema. Kalewipoeg jääb wõitjaks; ta täidab oma waenlaste werega (weega) jõed, et need oma kallastest wälja astuwad. Ka tuuslar ise saab sõjas otsa. (Kewade wõidab talwe ära).

Enne seda on Kalewipojal pisike wahejuhtumine saarepiigaga, kes merekaldal oma lõuendit pleekis. Saarepiiga (lumi) kukutab ennast Kalewipoja tulekul üle kaela kala kudusse ja uppub ära. Taat ning eit leiawad oma tütre-

kese jälgedest kotka muna ja kala hõbekausikesega. (Kewade tooded).

Kalewipojaga ühes ilmuwad Soome kaldale tormid ning piksepilwed. Meie kangelane omandab Soomesepa käest kõige parema mõõga (üliwõimu). Pidul, mida sepa juures peetakse, on pikk pill tagajärjeks. Ärauppunud saarepiiga (lumi) on küll udust saanud ja sellega Kalewipoja ligem sugulane, tema sõsar ehk õde; aga sepapoeg (külma wõim), kes teda lumeks muutis, tunnistab piigakest omaks. Tõuseb äge tüli; sellele järgneb kahewõitlus wägimeeste wahel. Sepapoeg langeb. —

Wetewaimu ehk warawarjajat paharetti Kikerpärasoost, Pärnumaalt, wõitis meie wägimees Närska mäel, Wiljandi linna ligidal, peagi ära. — Et meie kangelase lingukiwid kaugemale lendasid, kui ühegi teise wägimehe omad; niisama, et neid kiwa kohati (Linda) neitsi kiwideks nimetatakse: sellele suuremat seletust küll wist enam tarwis ei olegi.

Ka wihases wõitlemises Peipsi pool metsa hiiglapoegadega jäi Kalewipoeg wõitjaks. Kui ta aga oma sängis wäsimusest puhkas, tuli sortsilane, wõttis mõõga (üliwõimu) tema käest ära ja suigutas teda ise nõiarohtude abil kaua kestwasse kunstunesse, nii et meie kangelane Taara mäel peetawale suurele suwepidule*) minna ei saanud.

*) Kewade ei wõi suwepidust osa wõtta, sest et ta — kewade on.

Et wiimses wõitluses weskikiwa sõjariistadena tarwitati, on sügise tundemärk.

Saare taat ning eit istutasiwad oma äraup-punud tütrekese mängumurule kuuse ning tamme. Kuusk kaswis pilwedesse; tamm tõu-sis taewasse ja kattis päikese, kuu ning tähed kinni. Tarwis tamme maha raiuda; aga ei lei-tud meest, kes seda suudaks korda saata. Tuli wiimati kotka (põhjatuule) tiiwa alt weike me-heke (külm) wälja, wõttis kerwe kätte ja kuku-tas tamme. Puust sai Soome sild (jää), mis Wiru ranna Soomemaaga ühendab.

Pisike halli habemega meheke, kes kord keedupaja äärele hüppas, wiimast tilkagi paja-põhjast ära lakkudes kuuse kõrguseni kerkis ja siis jäljeta kadus, on aur. Kellake tema kaelas tähendab keewa wee wisisemist. Kalewipoeg omandas kellakese ja wõttis selle abiga teist korda teekäigi allmaailma ette, kus ta oma was-tasega wõideldes maapinna wabisema pani. (Maawärisemine).

Täis udu, nagu Põhjamaa taewas, on Eesti rahwa tähtsam luuletus. Pea astub udu noore neiu näol, pea kiiresti suureks sirguwa härja-põlwelase wõi taewasse tõusewa tamme kujul waatleja waimusilma ette ja katab päikese ko-sutawa kullapalge tumeda wiluwõrguga kinni.

Kus meie lugulaul otsaga ajaloosse ulatab, nagu Assamalla lahingis, sääl katkeb luulelõng.

L õ p p. Sulewipoeg langeb lahingis ja maetakse auuga maha. Alewipoeg kukkub järwe ja uppub sääl ära. (Sügisesed wihmasajud). Temaga ühes kaowad rändawad linnud meie metsadest ning wainudelt. Kalewipoeg on üliwõimu, mida ta Soome sepalt omandas, kaotanud. Mõõk (nüüd' jää) wõtab tal Kääpa jões mõlemad jalad alt ära. Kangelane, kellel abinõuud edasikäimiseks puuduwad, seatakse wahiks põrgu wärawale, kus ta, walge hobuse seljas (lumehange otsas) istudes, käsi kaljurahnus kinni, igatsusega aega ootab, millal parem päike Eesti ôues hakkaks koitma.

□

On paksud pilwed mööda läinud,
Siis paistab jälle päikene,
Ja talwe kohutawad tormid,
Nad toowad uue kewade.

□□□

7. SUUR-TÕLL'.

Päike, kuu ning taewatähed, koidu kuma ning kõue müristamine, tuli ning wesi ja mitmekesised looduse wäed seisiwad muinasrahwaste juures ja seisawad kohati praegugi weel jumalikus auus.

Nende liiki ei käi tuul harilikult mitte, ehk ta küll maa ning mere pääl wägew wõitleja ning kuulus kangelane on, kelle wastu inimese ärgas waim ühtegi abinõuu ei ole leidnud, kuna kärgataw ning tuline piksenoolgi juba teesid käib, mis surelik sugu talle kätte näitab. — Tuult peeti juba wanasti mõne kõrgema wäe ning wõimu käskjalaks. Mere pääl edasitormates mängib tuul kõige toredamate sõjalaewadega, nagu oleks need tühjad pähklekoorekesed. Tuulispää tuhinal tõstab ta merest järwed ja liiwakõrbest mäed üles pilwedesse ja wiib need kiirel käigil rändama.

Kord pillab marutuul Põhja-Amerikas, Guadelùpe kindluse müüridelt suurtükid maha; kord teeb ta Ees-India Midnapòre maakonnas 3049 inimese ja 17,600 looma elule otsa ja purustab samal puhul Balasòre maakonnas $^3/_4$ kõigist säälsetest elumajadest. Iga aasta toowad ajalehed uusi teateid tormide wägitükkidest.

Harilikult ei saa tuul meie kodumaal küll mitte nii wihaseks, nagu mõnel maailmamere kaitsmata kaldal; ta kaswab aga kohati siingi maruks, mis näituseks mõne aastakümne eest Wiljandi n. n. lossimägedes põliseid lehtpuid, mille läbimõõt tüwes pääle kahe jala ulatus, kui kõdunenuid pilpakesi suuremal arwul maha murdis.

Tuulel on aga ka õige rohkesti häid külgesid. Kus liikumist on, sääl on elu; kus liikumine lõpeb, sääl walitseb surm. Juba muinasajal leidis tuul laias maailmas ja ka meie kitsal kodumaal auustajaid.

Saaremaa wägimees Suur-Tõll' ei ole keegi muu, kui tuul inimese kujul. Tuul on Wotjaki ning Sürjani keeli praegugi weel *töl. 1658 m.* kõrgel ehk kõige kõrgemal tipul Uràli mägestikus on nimeks Töll (tuulemägi).

Suur-Tõll'u tundemärk (Attribut), mida ta wõitlustes tarwitab, on weerewad rattad. Teed maal ning läbi metsa, ega paati merel ta millalgi ei tarwita; ta käib jala otsekohe edasi, ka üle wee. Tema noorskamine, kui ta Tõlde wõi Hirmuste mäel puhkab, paneb puud wabisema, mäed wärisema ja weepinna wirwendama. Kuused, mis tema juukste liikumine merde kukutab, langewad ikka nii, et juured ülespoole jääwad. Ta tõstab maja katuse pilwedesse ja purustab tuuliku, kui see tema wõi tema rataste käiki takistab. Et ta kord 40 meest oma kau-

kasse mahutab ja edasi sammudes wiiesüllalist palki kepiks tarwitab; et ta teinekord hukkaminewa laewa meremässust kuiwale maale wälja tassib: see tähendab tema üleinimlikku suurust ning jõudu.

Suur-Tõll' on saarlaste abimees ja nende kaitsja. Waenlaste laewad tõrjub ta saare kaldalt eemale; pakase, kes ilmunud oli, Saaremaa õuede ilu noore neiu näol oma poole tõmbama, peletab ta, lõunast tulles ja „tõmbajale" mesilaste peret s. o. lume kibemeid kaela kihutates, Põhjalasse tagasi.

Tõll'u sugulane Leiger, kelle juures ta sagedasti saunas (udus) wihtlemas käib, on liikuw wesi, hallikas ehk läte, mis oma leige weega maad kosutab. Piret, Tõll'u abikaasa, kes kord kõwa maapinna pehmeks heinamaaks nuttis, mille jätiseks „Naiste sood", Kõiguste mõisa karjamaal, Põide kihelk., peetakse, on wihmapilw. Lahingis Massi nõmmel, Sõrwemaal, on wihm Tõll'u järelkäija; ta muudab sõjawälja järweks.

Tõll'ul oliwad tõmmukad ehk pruunid (wõõrad) sõstrasilmad, Piretil aga sinised (Eesti) taewasilmad. Rahwatõugude segamine on, nagu näeme, saarlaste juures juba warakult alanud.

Pääd Tõll'ul hädasti tarwis ei olnudgi. Kui see tal Massi lahingis otsast maha raiutakse, wõtab ta pääkese kaenlasse ja käib koju poole; ilma pääta ta waenlastega wõidelda ei tihanud.

Kantsi, mis Saaremaale tunginud wõõrad wäed ehitanud, ei suuda Tõll' ümber lükata; see käib üle tema jõuu.

Laste mängupalliks ei soowinud Suur-Tõll' saada. Kui karjased naljatujul hüüdma hakkasiwad: „Tõll', Tõll', tõuse üles!" ei olnud ta saarlastele mitte enam tugewamaks toeks.

Wõitlemisega Massi nõmmel algab Saaremaa ajalugu, mis arwatawasti kaugele minewikku ulatab, mille algus aga tumeduse tiiwaga kinni on kaetud. Kangelase asemele astuwad saarlased kui ü k s mees.

Sellest hoolimata kedrab luuletus oma lõnga edasi. Ta laseb oma wägimeest, tema poega ja Leigerit kirikuid ehitada. Kiwidega pildumine, millega wõistleja tegewust tahetakse takistada, wõi tema tööd koguni ära hääwitada, on järelkaja kiwide rändamisest, millest meie Tõll'u eluloost sagedasti jälgesid leiame. Ka wäljamaal elawad sihukesed kirikute ehitamise kohta käiwad muinasjutud weel praegugi rahwa meeles.

Nime Tuule, ka Tuisu, olen ma oma kohanimede-kogust kodumaalt suuremal arwul leidnud; isegi Tuula ei puudu sääl. Nime Tõlluste, Tõlleiste leidsin ma Püha kihelk., Saaremaalt, ja Tõlleiste — Sangaste kihelk. Wiimase mõisa juures on 226 jalga kõrge mägi, mida Tuule (-weski) mäeks kutsutakse. Nimetada on siin weel: Tõllupere, Saaremaalt, (teatanud J. Prooses); Tõlli, koht Läänemaal, (teatanud A. Rei-

mann); Tõlliste, Wirumaalt, (teatanud J. Allmann). Kas ka Tõliste (wõi Toliste), Läänemaalt, (teatanud Ed. Gildemann-Gelderland) siia tuleb arwata, jääb küsitawaks.

Tähendus. Lõpuks nimetan siin lühidalt, et Ent, omastaw Endu, Saaremaal, nagu Tartu maakonnasgi, tuntud ristinimi on. Temast tekkis meie kohanimi Endula ehk Endla s. o. Endu järw.*) Sellest selgib, et Endla piiga ehk Juta armsama peiu nimi esialgselt mitte Endel ei olnud, waid Ent. — Juta nime leiame juba 1226. a. ümber Alpi orgudest, nimelt Sankt Galleni kantonist.

□

Kohanimedes on kullateri;
Ajaloole säält neid wälja keri.

□□□

8. HELMEKIWID.

Helmekiwid on aegade tarretand silmawee tilgad,
Mida kaldale kord paiskanud tormide mäss.
Kulda ning teemandi rikkust ei leidu me kodumaa rüpest;
Helmekiwa — neid küll peidab ta emalik rind.
Korja neid kokku ja kanna neid südame soojemas kaisus, —
Koidiku kiirgedes ju kumab me mägede sein —
Et sa kui kroonitud mõrsja wõiks wälja tulla su kambrist,
Kui kord kuninglik päew tõuseb kewade wäes.

□□□

*) — *la* tähendab harilikult laenetawat wett ehk järwe, Ladina keeli *lacus*, Wana-Kelti keeli *laku* jne. Wõrdle: Lidla, Tamula, Wagula. — *wa* tähendab praegugi weel Sürjani ja Wotjaki k. woolawat, jookswat wett, hallikat ning jõge. — Nähtawasti on meie sõnad laene ning laew eelnimetatud — *la*-ga ligemalt sugulased.

9. NUTJA NEIU.

Neiu nutab, nugissilm,
Õrnas õhus õhkab ilm.
Neiu nobe, nooreke,
Miks sa nutad ärdaste?

Mina kurdan kalmu na'al
Kaunil koidu ärkea'al,
Sest mu wahwad wanemad
Muru all siin magawad.

Ime lapsed ilusad
Wilu woodist tärkawad.
Piina pisaratega
Õrnu õisi kastan ma.

Kastan, kuni koidu aim,
Iide-aja wägew waim
Hakkab waba wõimuga
Eesti elus helkima.

Siis mu silmapisarad
Helmedeks end heidawad;
Siis ma mängin kandle pääl:
Ela, õitse, Eesti hääl!

□□□

10. KALEWITE KALMUL.

Mõõkadeks saawad Su mõtted,
Õrnemaks hõbedaks hääl,
Kullaks Su keele keerud
Kalewi kalmu pääl.

Ära tõtta tuppa lauale,
Astu Kalewite hauale!
Õhtu awab auuwärawad,
Taara toas tuled särawad.

Räägiwad, kuis Linda leinahääl
Õrnalt, hellalt heljus heina pääl;
Kuu, kes kumab üle udumaa,
Hakkab kullast kangast kuduma.

Wärawasse waob utu parw;
Luha loigul laulab lutusarw;
Õue õlal paisub torupill;
Nõmme nõlwal nutab oru lill.

Ööpik hõiskab õitswal lehepuul;
Kaljukaarel kõlab mehe huul;
Meri mängib mättal liiwaga;
Öö Sind puutub pehme tiiwaga. —

Wetewallast wälja weerlewad,
Taewa tuulde üles keerlewad
Wanaaja wahwad wõitlejad,
Maa ning mere suured sõitlejad.

Hobu, ilmunud kord iluga,
Kaetud ammu aja wiluga,
Elustud nüüd waimu wägedest,
Hirnub üles hiiu mägedest.

Sulewid ning auusad Alewid,
Olewid ning kanged Kalewid
Pilwepinnal pidu peawad,
Wägipulka wahwalt weawad.

Wõitlejad, kel pole nime weel,
Tõuswad Taara tuppa ime teel,
Astwad alla päewa piireni,
Kestwad koidu kullakiireni.

Koit toob koju, mis meil' peidetud,
Unustuse urgu heidetud:
Muistse aja kalmu kalju pääl
Kõlab waimuwäe walju hääl.

□□□

11. LINDA.

Linda seisab kahwatanud palgel
Iru-mäel kaunil koidu algel,
Waatleb sortsilaste sala mängu,
Näeb, et iluelu jäänud kängu.

Waatab üle ühe, teise õla,
Kuni tammikutest tõuseb kõla.
Elu lootus asub tema põue;
Linda ruttab sirgel sammul õue.

Mõnus pidu algab Taara talus:
Puu ning põõsas ärkab üles salus;
Kask, kes jõudnud kõrge kalju tippu,
Lehwiteleb wõimsalt wõidulippu.

Murueide tütred siidilooris
Käiwad üles, käiwad alla kooris;
Huultel kannab nende sula-sugu
Kangelaste Kalewite lugu.

Ilm on pääsend sortsilaste kärast;
Linda nutab suure rõõmu pärast.
Kus ta pisar kastab põllupinda,
Sääl saab kibuwitsgi roosi rinda.

□□□

12. ILMARISE LOOR.

Nüüd Endla piiga noorena
Läind õue õisi õmblema.
Tal' Ilmarine loori lõi,
Mis iide-aja ilmsiks tõi.

Loor heljub nagu helme woog
Ja Endla rinnal pilliroog;
Sest lõhnab laanes lillepuu,
Sest kõlab linnu laulusuu.

Loor heljub üle Endla wee
Ja kerkib kuni taewasse;
Sääl wilgub ta kui walge wöö,
Wiib laululinnud läbi öö.

Kuis õhkab õhus Koidu rind!
Ja „öö pikk!" hüüab künnilind.
Nüüd Endla piiga noorena
Läind õue õisi õmblema.

□□□

13. WANEMUISE HÄÄL.

Kord Wanemuine mureta
Käis kaljukaarel kandlega;
Ta laulis pajud palmideks
Ja saared siidisalmideks.

Täis wiha tormas Tuisula
Ja hakkas siisgi naerama,
Sest hunt kui taltsas lambatall
Nüüd õisi noppis kandle all.

Ja Tuisula ning Tormila
Ei suuda naeru pidada,
Kui näkid urgu uhawad,
Et juuksed kosel kuhawad.

Nad naerwad nupud kõrrele
Ja laululinnud õrrele,
Siin sammetwaiba walgele,
Sääl roosipuna palgele.

Nad naersid marjad murule
Ning helmekiwid kurule.
Ja seda kõike wainu pääl
On teinud Wanemuise hääl.

□□□

14. WANEMUISELE.

Wanemuine waimurikas,
Wõta kätte wana-kannel,
Mängi jälle meie metsas,
Murudel ning mäe kaldal!
Mängi mured mulla alla,
Pahad päewad põrgu põhja!
Laksutele meie laanes,
Wainudel ning wabal wäljal!
Laula õrnad õied õue,
Laululinnud lepikusse!
Saada ilus Ilmatar
Eesti luhal luuletama,
Eesti ilu ilmutama,
Eesti koda kaunistama!

□□□

15. LOOJA ILMUNUD MÕTTED.

Lõpmata taewane laotus on nagu otsata pea.
Selle sees rändawad päike ja kuu ning tuhanded tähed;
Wilguwad wälgud ja kärgatab kõu ning pajatab piker;
Mõirgawad meredel marud ja hoowawad õhkude ojad;
Walwawad wägewad waimud ja sirgub ka surelik sugu;
Tõusewad mäed ning metsad ja tornina tugewad tammed;
Tärkawad tähena taimed ja õhkawad õrnemad õied;
Lehwiwad lopsakad lehed ja laulawad lõbusti linnud.
Päike ja tähed ning kuu ja kõik, mis looduses liigub,
On meie wägewa Looja, me Jumala ilmunud mõtted.

□□□

16. WILJANDI EESTI HARIDUSESELTSI AWAMISE PUHUL,

9. märtsil 1908. aastal.

Mustad murepilwed katsid kaua
Kinni meie kalli kodumaa;
Mõni mônus mõte leidis haua
Enne, kui sai teoks walmida.
Selgem õhk nüüd heljub Eesti õues;
Puhkew lootus paisub meie põues.

Eesti pojad, Eesti tütred, tööle,
Ilmuge kõik sirge sammuga!
Tehkem tõkkeid tumeduse ööle,
Pangem kandle keeled kõlama!
Sääl, kus katkemas on karmid köied,
Tärkawad ka elu õrnad õied.

Hariduse nõidusline walgus
Koidukumaks on me hingele;
Inimese ülem siht ning algus,
On ta juhiks meie jalale.
Tema tublid tunderikkad tiiwad
Meie waimu uute ilma wiiwad.

Teda, kes kui täht sääl taewa telgil
Hiilgab imelise iluga,
Kandkem hoolsalt elustawal helgil

Iga urkasse, sääl kumama: —
Küll siis lootusleegid lööwad loitma;
Küll siis parem päike hakkab koitma! —

Meie ülem warandus siin ilmas
On me noorem sugu. Auuga
Saatkem teda, selgind sihid silmas,
Teaduse teedel sammuma!
Seadkem südilt hariduse lippu
Hüüdjaks hääleks kodumäe tippu!

Ähwardawad teed ka siia, sinna
Kuristiku poole kalduda;
Tuleb üle ohakate minna:
Lipukiri jäägu lehwima:
„Pimeduse orust päewa mäele;
Umbsest udust wälja waimu wäele!“

Sakala*), Sa helmes Eesti pinnal,
Kosu, kaunisti löö õitsema!
Ikka olgu Sinu maal ning linnal
Edurikkaid päewi oodata!
Edasi käi hariduse rada! —
Seda nõuab meie aastasada.

---

*) Egiptuse keeles tähendab *sacal* helmekiwi ehk merewaiku (Bernstein, *elektron.)*

□□□

SISU.

KIRJELDUSED.

№		Lhk.
4.	Maapind, mis meid kannab	9
6.	Kalewipoeg	14
7.	Suur-Tõll'	25

LUULETUSED.

—.	*Koit.* Laulud nüüd lähewad kaunimal kõlal .	2
1.	*Soow.* Elu ning õnne ja rahu ning rõõmu ja jäädawat terwist	3
2.	*Wiru kannel.* Tead Sa, kuhu wiimsel õhtul .	4
3.	*Mälestuse leheke.* Üksinda Sa laulsid Eesti õues	7
5.	*Kalewite kandlelugu.* Terasest on ta taotud . .	13
8.	*Helmekiwid.* Helmekiwid on aegade tarretand s.	29
9.	*Nutja neiu.* Neiu nutab nugissilm	30
10.	*Kalewite kalmul.* Ära tõtta tuppa lauale . . .	31
11.	*Linda.* Linda seisab kahwatanud palgel . . .	33
12.	*Ilmarise loor.* Nüüd Endla piiga noorena . .	34
13.	*Wanemuise hääl.* Kord Wanemuine mureta .	35
14.	*Wanemuisele.* Wanemuine waimurikas. . . .	36
15.	*Looja ilmunud mõtted.* Lõpmata taewane laotus	37
16.	*Wiljandi Eesti Hariduseseltsi awamise puhul.* Mustad murepilwed katsid kaua . .	38

□□□

H. Leoke'se

kirjastusel ilmunud raamatute

nimekiri.

Kooli raamatud:

Kop.

Kooli kannel. 176 ühe-, kahe-, kolme- ning nelja healelist laulu Eesti koolidele, ühtlasi ka laste aedadele ning kodulastele. Lisa: Lühike noodi õpetus. Toimetanud Friedrich Kuhlbars. VIII + 152 lhk. Kirjaniku pildiga 40
kõwade kaantega 45

Kirikulugu rahwakoolidele. E. Demmeri ja teiste järele kokkuseadinud M. Jürgen. Kõwade kaantega 25

Kooli laulude kogu. Kogunud K. Ruut, koolmeister Koorkülas.
I. ühe healsed laulud 10
II. kahe healsed laulud 12
III. kolme ja nelja healsed laulud 15

Lauluõpetajale K. Ruuti kooli laulude kogu juurde. Kooliõpetajatele hinnata . . . . . —

Rehkenduse ülesanded. Eesti rahwakoolidele. Esimene anne. I. ja II. kooliaasta. Kokkuseadinud T. Weinmann 30

Rehkenduse ülesanded. Eesti rahwakoolidele. Teine anne III. kooliaasta.

Saksakeele kool. Iseõppimiseks. I. Jagu. Wäljarääkimise õpetus. (Teine trükk.) Kõwade kaantega 20

Saksakeele kool. Iseõppimiseks II. jagu. Sõna õpetus (Grammatik) Lisaks: lühike sõnastik tarwilikumatest sõnadest. Kõwade kaantega 35

Sõnaraamatukene. Словарикъ къ первому выпуску „Ученье свѣтъ“ В. Лафина и Хохлова. Для эстовъ составилъ Г. Алле. (Teine trükk.) . . 10

41

Põllumajanduslised raamatud:

Kop.

Auru ja rehepeksu masinate eest hoolekandmine . . . 40
Juhatus kuidas hobuseid otstarbekohaselt kaswatada tuleb. Agr. A. Johannson 10
Kanade pidamine. M. Kampmann. 10
Karjakaswatamine põllumajanduses. Agr. Johannson 12
Kodumaa arstirohud. Nõuuandja arstirohtude korjamiseks, piltidega 20
Kunstsõnik ja tema tarwitamine. (Kunstsõniku tarwitamise tabeliga.) J. Kotsar. (Kolmas trükk.) 10
Lammaste pidamise õpetus. Agr. A. Johannson . 12
Liiwamaa harimise õpetus. Agr. A. Johannson . 20
Looduse saladuste wõti. A. Bernstein, iga anne . 30
Mõtted Eesti põllutöö olude korraldamisest 10
Põllupidaja kassa pääraamat. H. Namsing . . . 10
Seesama, tabelitega, köidetult 50
Õpetus kuidas põllumaad tunda ja parandada wõib . . 12

Noodiraamatud:

Eestirahwa mängutükid. Torupillile ehk sõrmilisele, wilespillile, sarwele ja wiiulile. Kogunud ja korraldanud T. Allikas 25
28 Eesti walssi wiiulile. Kõige ilusamad pillilood, wiiuli, sarwe ja torupilli järele üleskirjut. J. Jürwetson 25
Kooli kannel. 176 ühe-, kahe-, kolme- ning neljahealelist laulu Eesti koolidele, ühtlasi ka lasteaedadele ning kodulastele. Lisa: Lühikene noodiõpetus. Toimetanud Friedrich Kuhlbars 40
kõwade kaantega. Kirjaniku pildiga 45
Labajala walsid wiiulile. Kogunud T. Allikas . . 10
Pillimees. Ilusad uued tantsutükid ühe, kahe ja kolme wiiulile. Helistanud A. S. 20
Uued Soome Rootsi laulumängud juhatustega. (Kahehealelised laulud) II. parandatud trükk. Ülesmärkinud A. Õunapuu 30

Mitmesuguse sisuga raamatud:

Kop.

Abielu katekismus. Üleüldised märkused ja arwamised selle kohta kuidas abielus õige õnnelikuks wõib saada 25

Eesti naisluuletajate album. Elly Weltmann 30

Ema, tädi tuleb! Mõnusad jutud lastele 10

Erast ja Leonid ehk tundeline ja külmawereline. Kaks iseloomu kujutust. Kuulsa kirjaniku Karamsini järele 15

Igawese õnnistuse pärlid. Meie õndsakstegewa usuõpetuse ülemad tunnistused, kõige kaunimad pühakirja ja laulu salmid, uskliku hingedele kasuks kirja pandud 12

Jahi raamat. Ilusad jahi jutud 12

Jõud ja ollus. Prof. Dr. Ludwig Büchneri looduseteadusline ilmakorra kirjeldus . . . Iga anne 20

Jõulu-pähkled ja teised luuletused, noorele ja wanale. Friedrich Kuhlbars 25

Kes on Kalewipoeg, Suur Tõll' ja nende kaaslased? Lisa: Luuletused Kalewipoja 50 a. juubeli mälestuseks. Kirjutanud Willi Andi 25

Keisri Aleksandri III. elu ja walitsus 25

Kodusel koldel. Eesti naiskirjanikude ühine kirjakogu 25

Kodu kalender. Ilmub iga aasta 3

Käepärast, Tasku tähtraamat 15

Looduse saladuste wõti. Dr. A. Bernsteini looduseteadulised raamatud. 12 annet, iga anne. . . 30
Täieline komplett (12 a.) 300

Lõbus naaber. Lõbusad jutud 15

Mees mehe wastu ehk sõrru suitsus. A. Needra jutust. 150
kõwas köites 170

Mängu aed. I. jagu. Hulk mängusid lastele ja täiskaswanutele. Toimetanud J. P. Sõggel . . . 15

Pühade külaline. Toimetanud J. P. Sõggel 12

Sakala maa ja Sakala rahwas. Willem Reiman . . . 15

Surnud wõõras ehk kooljas kosilaseks. H. Zschokke . 35

Uus laste lõbu I. Ilusad jutud ja laulud lastele . . 10

Wene salakuulaja mälestused wiimasest Wene-Türgi sõjast 20

Wiguriwänt. Paljude piltidega. Lastele lõbusaks ajawiiteks 15

Üheksasteistkümnes aastasada. Üleüldine politika ja hariduse ajalugu. H. Kraemer. 3 annet . à 60
Seesama, täieline komplett 150

Näitemängud lastele:

Kop.

Burid on head inimesed. Raamatus Mängu aed I. . . 15
Enese parandaja. Brünneri järele 10
Haldjad. Muinaslooline mäng 10
Herkules teelahkmel. G. v. Kochi järele 10
Hää õde. Algupäraline mäng 25
Isa sünnipäewaks. Kahe kõne 10
Juta unenägu. Marie Sõggel 10
Jõulu ingel. Kirjutanud I. A. Feldmann 10
Jõulu ootel. 12
Jõulu õnn. 10
Jõulu rõõm. Braune järele H. Rikkand 10
Kawal Hans ja Wanapagan. Muinaslooline mäng 5 pildis, kirj. A. Kitzberg. Käsikirjana mängimiseks saada. Mängimise luba esimese korra pealt 10 rbl.
Kaasawara. Naljakas etendus pulma ajaks 10
Kuilp Ants. Kirjutanud J. Kitzberg 30
Kuidas küli — nõnda wili. Neljas waatuses 30
Kewade teretus. 10
Küürak Karl. Kirjutanud I. A. Feldmann 10
Leib. Lauludega ja tantsuga 20
Lumememm. Algupäraline mäng 3 järgus 35
Lumiwalgeke. Kolmes waatuses 20
Majawaimud. Lugu salmides 10
Marja Madli ehk leitud sõrmus. 15
Mis kuuskede haldjad sosistawad. Käsikirjana mängimiseks saada. Mängu luba esimese korra pealt 300
Muruneidude pidu. Raamatus Mängu aed I. 15
Must kass ehk waletaja ja maiasmokk. 10
Pöialpoiss ja lilled. Jõulu ja Uue aasta mäng . . . 10
Rõõm ja lootus. Algupäraline mäng 2 waatuses . . . 30
Talwe tulek. 10
Tädi kingitused. Algupäraline mäng 2 waatuses . . 35
Tähe pojad. Jõulu nali 12
Töö ehk tarkade kiwi. Kolmes waatuses 12
Uue aasta algul. 10
Wali õeke. Kahes waatuses. Wenekeelest tõlgitud . 30
Wale palk. Algupäraline mäng 30
Wanemuise pidu. Kirjutanud Alide Woodela 10
Weike kerjaja ehk kui head Teie olete. J. Salu . . . 25
Wennake ja õeke. 10
Õed. Raamatus Mängu aed I. 15
Õiglane meel. Algupäraline mäng 2 waatuses . . . 30

Näitemängud täisialistele:

Kõikide allpool nimetatud mängude etendamise lubad on ainult **Wiljandist, H. Leoke'se** raamatukauplusest saada. Luba hinnad on 1) ilma raamatuteta, ainult ettekande luba hind ja 2) mängimiseks tarwisminewate raamatute hinnaga ühes arwatud.

Kop.

Abiwaimud. Nali 1 waatuses 30
Mängimise luba hind 2 rbl., ühes 7 raamatuga 3 rbl.

Ainult kolm sõna. Lõbumäng 1 waatuses 25
Mängimise luba hind 2 rbl., ühes 5 raamatuga 3 rbl.

Dr. Kure kõnetund. Nali ühes waatuses 30
Mängimise luba hind 2 rbl., ühes 7 raamatuga 3 rbl.

Hirmus — auus — süüdlane. Lõbumäng 1 waatuses . 25
Mängimise luba hind 2 rbl., ühes 6 raamatuga 3 rbl.

Igawene võitlus. Johannes Linnankoski. 4 waat. . . 65

Juta. Muinaslooline ilunäidend. Anton Jürgenstein . 25

Järk järgult ehk hirmus unenägu. Wiies waatuses . . 45
Mängimise luba hind 5 rbl., ühes 17 raamatuga 10 rbl.

Jõulupuu. Kahes waatuses. A. Weizenberg 20
Mängimise luba hind 1 rbl., ühes 5 raamatuga 2 rbl.

Kahepaiksed. Kolmes järgus. Chr. Rutoff 45
Mängimise luba hind 3 rbl., ühes 5 raamatuga 6 rbl.

Kes teab mis tarwis see hea on? Lõbum. 1 waatuses 30
Mängimise luba hind 2 rbl., ühes 6 raamatuga 3 rbl.

Kaswataja Flachsmann. Naljam. 3 järgus. O. Ernst. 60
Mängimise luba hind 5 rbl., ühes 12 raamatuga 10 rbl.

Kiusupulk ehk ootamata õnn. Lõbumäng 4 waatuses . 50
Mängimise luba hind 5 rbl., ühes 12 raamatuga 10 rbl.

Kleptomanie ehk wargusetõbi. Lõbumäng 1 waatuses 35
Mängimise luba hind 2 rbl., ühes 6 raamatuga 3 rbl.

Koguni kogemata kombel. Nali 1 waatuses 25
Mängimise luba hind 2 rbl., ühes 5 raam. 3 rbl.

Kop.

Kännud ja käbid ehk alkoholi wõimus. Nali 1 waatuses 30
Mängimise luba hind 2 rbl., ühes 8 raamatuga 3 rbl.

Laenatud naine. Naljamäng 1 waatuses 30
Mängimise luba hind 2 rbl., ühes 5 raamatuga 3 rbl.

Laen ja wargus. Algup. karsk. sihiline mäng 3 waat. 35
Mängimise luba hind 2 rbl., ühes 10 raamatuga 4 rbl.

Lamba liha. Naljamäng 1 waatuses 30
Mängimise luba hind 2 rbl., ühes 5 raamatuga 3 rbl.

Lossi kaswandik. Muinasjutuline ilunäidend 4 waat., muusika ja lauluga 35
Mängimise luba hind 5 rbl., ühes 10 raamatuga 8 rbl.

Lootus õnnistuse peale. Drama kalameeste elust 4 waatuses. H. Heijermans 65
Mängimise luba hind 5 rbl., ühes 15 raamatuga 10 rbl.

Luige Liisu. Drama 5 järgus. S. A. Parmi 50
Mängimise luba hind 5 rbl., ühes 10 raamatuga 10 rbl.

Läbiotsimine. Ed. Wilde jutu järele. Naljam. 2 waat. 30

Lyyli. Elwiira Villmani 5 waatusline waatemäng . 50
Mängimise luba hind 5 rbl., ühes 18 raamatuga 10 rbl.

Maie ja Mihkli kosjad ehk klaas weini. Kolmes waatuses. A. Weizenberg 30
Mängimise luba hind 2 rbl., ühes 7 raamatuga 3 rbl.

Marutõbine. Bruno Berg. Algupäral. mäng 4 waat. 65
Mängimise luba hind 5 rbl., ühes 12 raamatuga 10 rbl.

Metsajärwe salakütid. Bruno Berg. Algupäral. mäng Eesti metsanurga rahwa elust 4 waatuses . . 75
Mängimise luba hind 5 rbl., ühes 12 raam. 10 rbl.

Metsamajas. Neljas järgus. R. Skowroneck 60
Mängimise luba eest maksu ei wõeta.

Mis pärast surma sündis. Nali 3 waatuses 25
Mängimise luba hind 2 rbl., ühes 10 raamatuga 3 rbl.

Museumi hoidja. Nali 3 waatuses 25
Mängimise luba hind 2 rbl., ühes 6 raamat. 3 rbl.

Kop.

Murdunud. Kaarle Halme 4 waatusline näitemäng . 50
Mängimise luba hind 3 rbl., ühes 6 raamat. 6 rbl.

Mõisawalitseja saladus. Lõbumäng 4 waatuses 50
Mängimise luba hind 3 rbl., ühes 9 raamat. 5 rbl.

Nõia tütar. Näitemäng rahwa elust 5 waatuses.
Juhan Liiwi jutu järele 60
Mängimise luba hind 5 rbl., ühes 12 raam. 10 rbl.

Pärna talus. Wiies waatuses. Küla rahwa elust . . 60
Mängimise luba hind 3 rbl., ühes 12 raamatuga 8 rbl.

Pärandus. Waatemäng 4 järgus. Felix Philippi . . . 40
Mängimise luba hind 5 rbl., ühes 10 raamatuga 8 rbl.

Põhjas. Maksim Gorki. Neljas waatuses 50
Mängimise luba hind 5 rbl., ühes 15 raamatuga 10 rbl.

Püwe talus. Rahwamäng 5 waatuses. A. Kitzberg . 65
Mängimise luba hind 5 rbl., ühes 12 raamatuga 10 rbl.

Rannapiiga. Bruno Berg. Kurbmäng 4 waatuses . . 65
Mängimise luba hind 5 rbl., ühes 11 raamatuga 10 rbl.

Ranna Rein. Algupäraline kurbmäng Eesti rahwa elust, 3 järgus, 4 pildis. S. A. Parmi 40
Mängimise luba hind 5 rbl., ühes 10 raam. 8 rbl.

Rosmersholm. Henrik Ibsen. Neljas järgus 60
Mängimise luba hind 3 rbl., ühes 6 raamat. 6 rbl.

Süüdi! Drama 3 waatuses. Richard Voss 60
Mängimise luba hind 3 rbl., ühes 10 raam. 8 rbl.

Seltskonna toed. Henrik Ibsen. Neljas järgus . . . 65
Mängimise luba hind 5 rbl., ühes 12 raamatuga 10 rbl.

Tema — oma — armuke. Lõbumäng 1 waatuses . . . 30
Mägimise luba hind 2 rbl., ühes 7 raamat. 3 rbl.

Usu ja looda. Ühes waatuses 20
Mängimise luba hind 2 rbl., ühes 4 raamat. 3 r.

Uus arm. Näitlik pilt maalt, 3 waatuses 50
Mängimise luba hind 3 rbl., ühes 9 raamat. 6 rbl.

Wanapoisi kihlus. Nali 3 waatuses. N. W. Gogol . . 35
Mängimise luba hind 3 rbl., ühes 10 raam. 6 rbl.

Walge leht. Naljam. 3 waatuses. E. Wolzogen . . . 40
Mängimise luba hind 10 rbl.

Wastu wett. Waatemäng 4 waat, Chr. Rutoff . . . 50
Mängimise luba hind 3 rbl., ühes 9 raamat. 6 rbl.

Kop.

Ärakadunud poeg. Kurbm. 5 waat. R. Blaumann . . 40
Mängimise luba hind 3 rbl., ühes 10 raamat. 5 rbl.

Õue Anne õnn. Naljamäng 1 waatuses 25
Mängimise luba hind 2 rbl., ühes 8 raamat. 3 rbl.

Õmbleja ja lauljanna. Rahwamäng 4 waatuses . . . 40
Mängimise luba hind 5 rbl., ühes 12 raamat. 8 rbl.

Öömaja (Põhjas). Maksim Gorki. 4 waatuses . . . 50
Mängimise luba hind 5 rbl., ühes 15 raamat. 10 r.

Ühe hiire pärast. Naljamäng 1 waatuses 25
Mängimise luba hind 1 rbl., ühes 3 raamat. 2 rbl.

Tummnäitemängud:

Silmakirja teener . . . . . .
Ülelöödud armastaja . . . . . .
Kinnipitseeritud armuke . . . .
Küla habemeajaja . . . . . .
Õpipoisi kättetasumine . . . . .
Ime arst . . . . . .

Jga raamatu hind 30 kop. Selle hinnaga on mängimise luba hind ühes arwatud.

Näitlejate tähelepanemist

juhin järgmiste soowitawate raamatute peale:

Kuidas wõib näitemängijaks saada 10
Juhatus näitlejatele ja näitemängude toimepanejatele.
Kirjutanud Kaarle Halme 25
Lühike Eesti näitemängu ajalugu. S. A. Parmi 50

Peale nende eelpoolnimetatud raamatute on minu juurest weel kõik paremasisulised eestikeelsed raamatud alati saada. Et ma kõikide kirjastuse äridega ühenduses olen, siis on mul wõimalik **igat paremat kirjanduse uudist peale ilmumise kohe** soowijatele anda. Eestikeelsetest näitemängudest kõige suurem wäljawalik.

Markide wastu saadetakse eespoolnimetatud raamatud tellijatele ilma postikuluta kätte. Kirjalikud tellimised täidetakse kirja saamise päewal.

Kõige täielikum näitemängude ja uuemate paremasisuliste raamatute nimekiri (100 lhk.) saadetakse 10 kop. margi wastu. Seltsidele ja kooliõpetajatele hinnata.

Talitus õiglane ja korralik!

Tellimise adress: Феллинъ, **H. Leoke.**

J. & A. PAALMANN, TALLINNAS.

HIND 25 KOP.